

CARL JOHAN LJUNGBERG:

Samtal med Marcin Krol

Carl Johan Ljungberg har intervjuat chefredaktören för Res Publica. Marcin Krol är både typisk och djupt otypisk som polsk oppositionsman: katolik och socialkonservativ, likväl individualist och skeptisk till politik. Samtidigt tillhör han med sin intellektuella distans och sin marknadsekonomiska orientering ett mindretal inom den brokiga polska opposition som nu träder fram i ljuset.

Carl Johan Ljungberg är Ph D.

Carl Johan Ljungberg: Vad är det mest slående med det politiska skeende som nu kan iakttas i Polen?

Marcin Krol: Det är förutom att det alls visat sig möjligt naturligtvis den stora oförutsägbarheten: just detta förlopp hade aldrig kunnat anas.

CJL: Vad väntar sig polackerna av den nya regering som tillträtt? Är det demokrati? Kapitalism?

MK: Svaret är knappast enkelt. Det som enar oppositionen är givetvis ledan över kommunistregimen. Därutöver skiljer sig meningarna mycket. Intressant är att premiärminister Tadeusz Mazowiecki, som snarast setts som en vänsterkatolik, i sin regering förbigått personer som företräder Solidaritets gängse, välfärdsinriktade linje och djärvt valt att omge sig med mer renodlade marknadsanhängare.

CJL: Är då en marknadsekonomi vad polackerna önskar?

MK: Ja och nej. Glöm inte att det i Polen inte bara finns en tradition av frihetslängtan utan också en rotad skepsis mot många vad man kallar västerländska värden: frihet, framsteg etc. Till detta kommer den jämlikhetskänsla som kanske alltid finns men som ett socialistiskt samhälle särskilt uppmuntrar. Under-skatta inte den blandning av likgiltighet, avund och ett slags hemkänsla med sakerna som de är, som kommunismen uppmuntrar. Detta är en viktig faktor när man bedömer vad polackerna önskar av sin nya regering.

Varje ekonomisk omvälvning ger plats för en ny klass, en borgerlig eller entreprenörklass. Många känner instinktivt oro för en sådan, inte minst de intellektuella hur mycket de än må ha opponerat

mot de tidigare villkoren. Därför måste de reformer, som nu kan komma, införas med stor takt och förståelse för den kulturella miljö som är Polen.

För att bara ta ett exempel: i dag diskuteras och införs i modifierad form individuella äganderätter. Tveklöst är sådana avgörande för utsikten att reellt förändra landets ekonomi. Men ännu i början av 80-talet framstod det även för öppna andar i mitt land främmande och kanske to m stötande att privatpersoner skulle kunna äga företag, banker etc. En sådan inställning tar tid att förändra.

Underskatta inte den blandning av likgiltighet, avund och ett slags hemkänsla med sakerna som det är, som kommunismen uppmuntrar.

CJL: Vad har skett inom ekonomin sedan den nya regeringen kom?

MK: En del. Leninvarvet har övergått till ett utländskt konsortium. En form av "aktier" (med begränsad ägandetid) har införts. Och priserna har släppts fria, i avsikt att harmonisera tillgång med efterfrågan. Ett exempel: För smör betalade man tidigare 200 zloty. I augusti gick smöret upp till 4 000 zloty. Men i november var det nere i 2 000 igen. Möjligen kan folk härav dra slutsatsen att en fri marknad helt enkelt eftersträvar den prisnivå som tillgången medger. Det finns mat, men än så länge till höga priser.

CJL: Vad gör en regering som tillträder på så unika villkor?

MK: Det innebär först ett personutbyte på toppnivå, där det nog går att finna bra förmågor. Problemet uppstår på mellannivå, och på sådana områden där

expertkunskaper är svagt företrädda. Till exempel lyckades man ganska lätt finna ministrar för utbildning, men inte lika lätt för ekonomi- och industrifrågor. På samma sätt är det svårt att finna goda företagsledare.

En särskild svårighet blir jordbruket. Detta har under den kommunistiska regimen visserligen varit efterblivet och omekaniserat men till stor del lämnats ifred. Bönderna är av hävd skeptiska till reformer eller yttre inflytanden, och kan inte heller väntas se en privatisering och en ny företagarklass med positiva ögon. Minnena av det förkommunistiska, feodala Polen gör alltså många bönder avoga till *alla* reformer som försöks utifrån.

CJL: Vad är det värsta som skulle kunna hända i dag?

MK: Kanske är det en form av förväntningarnas bankrutt. Polens ekonomiska struktur är i dag oerhört ensidig – i exporten spelar vodka och stridsvagnar (något bättre än de sovjetiska) stor roll! Nu väcks oerhörda förväntningar på standardförbättring, av ett slag som också i Väst skulle ta kanske tio gånger den tid att genomföra som polackerna förväntar sig eller hoppas. Saneras inte ekonomin ganska snart, väntar ett missnöje och en splittring som vore fatal för Mazowiecki och hans kolleger. Den nya regeringen har med sina förtjänster tyvärr hittills haft svårt att sprida kunskap om vad den gör och skapa förståelse härför hos den breda allmänheten.

CJL: Själv har ni blivit ombedd att träda in i regeringen men avböjt. Vad finns det för andra sätt att bidra till Polens förändring i konstruktiv riktning?

MK: Eftersom en liberalisering som

jag antytt handlar lika mycket om en mentalitetsförändring som om nyorganisering är det av vikt att långsiktigt stimulera folks förmåga till nytänkande. Själv har jag chans här till genom mitt chefredaktörskap för tidningen Res Publica och genom förlaget med samma namn.

Vi ger med nästan oväntad framgång ut västerländska frihetstänkare som Hannah Arendt, Isaiah Berlin m fl och märker att dessa säljer bra även för ett land där ordet länge varit undertryckt. Själv vill jag gärna peka på en ny bok av den polske filosofen Ryszard Legatko, som söker nyansera bil-

den av den fria ekonomin och dess kulturella inflytande på samhället.

För att få in medel till Res Publica går vi nu även ut och erbjuder opinionsunder-

Polens ekonomiska struktur är i dag oerhört ensidig — i exporten spelar vodka och stridsvagnar stor roll.

sökningar, något som länge varit så gott som omöjligt att genomföra i Polen. En av våra första kunder är en USA-bank som vill starta filialer i Polen.

Pärmar för inbindning av årgång 1989

kan rekvireras från Svensk Tidskrifts expedition, tel 08-667 59 55, eller genom insättning av kronor 70:— på postgiro 7 27 44-6.